

Informační predátoři, aneb, jak se účinně bránit

PhDr. Jindra Planková, Ph.D.
Ústav informatiky, FPF
Slezská univerzita v Opavě

Brány otevřeny – šelmy vypuštěny...

- Hlavní myšlenkou otevřenosti je odstranění bariér, které brání v přístupu, využití a sdílení informací
- Zveřejňování a šíření výsledků vědeckých, výzkumných a technologických aktivit je přirozenou součástí pokroku i vývoje lidstva
- **Otevřenost** zajišťuje výměnu poznatků, podporuje inovace, konkurenceschopnost a zkvalitňuje spolupráci

Brány otevřeny – šelmy vypuštěny...

- Moderní informační doba propojuje protikladné tendence a kontrastní činnosti
- Bilancování, tvorba efektivních prognóz a permanentní konfrontace s měnícím se prostředím
- Tvorba nových produktů a služeb, zahrnující inovace v **publikačních** procesech

Brány otevřeny – šelmy vypuštěny...

- Technologie umožňují sledovat sporné oblasti s cílem vytvářet nové druhy vědeckých produktů
- Volně dostupné informace = základ + jádro pokročilých návrhů vědecké informační infrastruktury
- **Podstata** => poskytovat, sdílet, spolupracovat, rozvíjet informační prostředí, včetně rozvoje a podpory oblastí vědy a výzkumu

Brány otevřeny – šelmy vypuštěny...

- Viditelné změny ve vědecké komunikaci v ČR
- Postupné budování demokratického, otevřeného a skutečně objektivního systému komunikace vědy
- Stejně šance každému členu společnosti k dosažení odpovídajících informací
- Zajištění **získání**, resp. **zpřístupnění** poznatků moderní vědy

Otevřený přístup (OA)

- Alternativní cesta k tradičnímu publikačnímu modelu
- Digitální, online **přístup**, zdarma a bez autorskoprávních a licenčních omezení, **podporující dodržování** autorských práv, recenzování, přínos, profit, tisk, ochranu, prestiž, kariérní postup, indexování a ostatní znaky a podporované služby, spojené s vědeckou literaturou

Zelená cesta k OA

- Jednoduchá varianta k otevřenému přístupu
- Uložení **preprintu** nebo **postprintu** článku do otevřeného digitálního repozitáře
- Vydavatel uzamyká konečnou verzi článku do systému
- Autor může učinit kroky k zajištění volné dostupnosti článku jinde - autorská verze článku s návazností na politiku vydavatele, resp. poskytovatele finanční podpory výzkumu

Zlatá cesta k OA

- Základní nástroj vědecké komunikace – vědecký časopis
- Publikování vědeckých článků v odborných recenzovaných časopisech, s okamžitým otevřeným přístupem
- Vydavatel produkuje konečnou publikovanou formu článku, kterou poskytne volně k dispozici
- **Ekonomický model** OA – přenos financování vydávaných článků na stranu autorů

Hybridní cesta k OA

- Spojeno s vydáváním tzv. **hybridních časopisů**
- Dostupnost na základě předplatného, zároveň zajištěna možnost autorům zaplatit za otevřený přístup k vlastním článkům uživatelů i mimo daný okruh abonentů
- Zpřístupnění pouze vybraných článků NIKOLI otevřeně přístupný časopis
- Počátek **predátorské** politiky vydavatelů časopisů?

Vznik informačního predátorství

- Technologické změny po r. 2000
- Postupný vznik a rozšiřování online časopisů
- Za zpřístupnění článků placen poplatků
- První časopisy s otevřeným přístupem
- Posuny v technické, ekonomické, politické, vědecké i publikační rovině

Vědecký časopis

- Recenzované periodikum
- Jednotlivé texty prošly **recenzním řízením**, tzv. „peer-review“
- Vysoké nároky na obsahovou i formální stránku publikovaných článků
- Dlouhodobá péče o kvalitu obsahové i formální stránky periodika
- Udržování vědecké komunity a spolupráce

Predátorský časopis (PČ)

- Je charakterizován jako časopis **zneužívající** myšlenku **otevřeného přístupu** ve svůj prospěch
- Vzniká primárně s cílem vybírat autorské publikační poplatky a generovat zisk
- Prvotní snahou není podpora rozvoje vědecké komunikace
- Parazituje na myšlence OA

Znaky PČ

- Články neprochází **žádným** či pouze **fiktivním** recenzním řízením
- Články **rychle přijímány** k publikování, bez řádného posouzení
- Často publikovány články obsahující nesmyslná tvrzení či smyšlená fakta
- K publikování **přijímány všechny články**, téměř žádné překážky k publikování

Znaky PČ

- Nejsou dodržovány publikační standardy
- Články vykazují **nulový**, nebo téměř žádný **přínos** pro sdílení vědeckých poznatků
- **Agresivní** praktiky pro získávání příspěvků
- Parazitování na **jménech prestižních**, zavedených a vysoce vědecky hodnocených **časopisů**

Znaky PČ

- Parazitování na **známých jménech** vědců a **autorit** v oborech publikování
- Stejně složení redakčních rad pro více než jeden časopis, a to i v různých oborech publikování
- **Neexistující** kontaktní údaje a ztížení identifikace
- **Fiktivní** hodnoty hodnotících faktorů a scientometrických ukazatelů

Jak se bránit?

- Ověření hodnoty IF v databázi WoS (JCR)
- Ověření zařazení časopisu do databáze Scopus
- Kontrola časopisu dle uvedeného ISSN v registru [ROAD](#)
- U nových nebo neznámých časopisů věnovat zvýšenou pozornost popsanému publikačnímu procesu

Jak se bránit?

- Nutnost ověření uváděných informací
- Ideální prověření informací z více zdrojů, od více autorů, kolegů, atd.
- V případě konferencí prověřit organizátory či instituci která zajišťuje konání konference
- Být obezřetný při volbě publikačních kanálů pro vlastní vědecké výstupy

Je možné predátory přelstít?

- Základní rada:
- Budme informováni
- Staňme se predátory sami!

Závěrem

- Moderní svět je dobou protikladů, tvorby prognóz i svébytného vývoje
- Optimistický pohled do budoucnosti, nebo katastrofický scénář?
- Prezentujme, publikujme, pracujme na naší budoucnosti
- Vždy s vědomím **etického dopadu** pro vlastní obor zkoumání, osobní přínos a celkový rozvoj vědy a výzkumu

Děkuji za pozornost!

PhDr. Jindra Planková, Ph.D.
jindra.plankova@fpf.slu.cz
+420-553-684-358

Ústav informatiky, FPF
Oddělení informační vědy
Slezská univerzita v Opavě